

Tureluur (René van Rossum) *Redshank Tringa totanus*.

Weidevogelpopulaties in Friesland in 1999

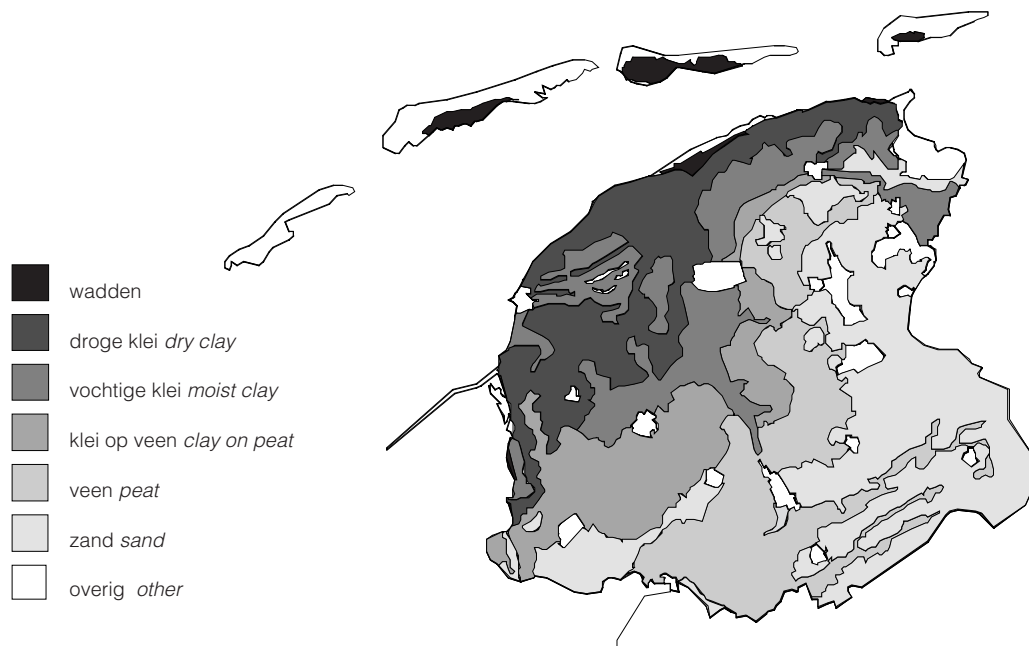
Freek Nijland

Friesland is van oudsher de provincie met het grootste areaal aan open graslanden en een daarmee verbonden rijke weidevogelstand. Van de totale landoppervlakte van ca. 324 000 hectare, inclusief de Friese waddeneilanden, is c. 180 000 ha gras- en bouwland geschikt als broedgebied voor weidevogels. Ongeveer 15 000 ha hiervan bestaat uit graslandreservaten en begrensde beheersgebieden. In een

eerder artikel (Nijland *et al.* 1996) is een schatting gemaakt van de Friese populaties van zes soorten weidevogels in 1991. In dit artikel worden nieuwe populatieschattingen voor 1999 gepresenteerd voor vijf van de zes soorten: Schollekster *Haematopus ostralegus*, Kievit *Vanellus vanellus*, Grutto *Limosa limosa*, Tureluur *Tringa totanus* en Watersnip *Gallinago gallinago*. De populatiegrootte van de Kemphaan *Philomachus pugnax* kon met de gekozen methode en het beschikbare cijfermateriaal ditmaal niet meer worden berekend. Het aantal broedende hennen is nu zo klein en de veldkennis over de vogel zo afgenomen, dat het beschikbare cijfer-

Tabel 1. Geschatte populaties van zes soorten weidevogels op de Friese cultuurgronden en het aandeel in graslandreservaten in 1999, vergeleken met schattingen voor 1991 (Nijland *et al.* 1996). *Population estimates in 1991 and 1999 for six species of meadow birds on cultivated land (including grassland reserves) in Friesland.*

jaar year	Friesland 1999	in reservaten (%) reserves (%)	Friesland 1991
Scholekster <i>Oystercatcher</i>	27 000 (19 000-34 000)	1900 (7%)	41 000 (28 000-54 000)
Kievit <i>Northern Lapwing</i>	43 000 (38 000-48 000)	3200 (7%)	46 000 (39 000-53 000)
Grutto <i>Black-tailed Godwit</i>	20 500 (16 000-24 000)	3100 (15%)	30 000 (23 000-38 000)
Tureluur <i>Common Redshank</i>	10 700 (7500-13 500)	1500 (14%)	12 000 (8000-17 000)
Watersnip <i>Common Snipe</i>	500 (400-600)	260 (52%)	1050 (700-1400)
Kemphaan <i>Ruff</i>	?	?	200 (120-280)

Figuur 1. Onderzochte regio's voor de schatting van steltloperpopulaties in Friesland. De categorie 'overig' bestaande uit steden, de Makkumerwaard, een deel van het Lauwersmeer, kwelders en duinen, is niet in de berekeningen betrokken, evenals het coulissenlandschap in het zandgebied. Bron: Provincie Friesland 1994. *Regions for wick estimates were made of wader populations in Friesland: Wadden, dry clay, moist clay, clay on peat, peat, sand. Only the open parts of the 'sand' region are used for the estimation.*

materiaal onvoldoende houvast biedt.

De populatieschattingen voor het jaar 1999 zijn samengesteld volgens dezelfde methode als in 1991. Beide schattingen zijn gebaseerd op gegevens van de Bond van Friese Vogelbeschermingswachters (BFVW; Hoekstra 1991, 2000), aangevuld met gegevens van de provinciale natuurbeherende organisaties (A. Timmerman Azn. en Weidevogelmeetnet Friesland). Deze gegevens zijn grotendeels verkregen door nestentellingen met aanvullende schattingen van broedparen en zijn niet zonder meer vergelijkbaar met gegevens op basis van territoriumkartering.

Bij de berekeningen is per regio (Wadden, droge (zavelige) klei, vochtige (zwarte) klei, klei op veen, veen en open zand) en per gebruikscategorie (boerenland, reservaten) geëxtrapoleerd naar het totale betrokken areaal. De categorie wadden bestaat uit de zomerpolders langs de Friese waddenkust en de Friese eilandpolders. De uiteindelijke populatiegroottes zijn berekend als gemiddelde van een minimum- en een maximumschatting. Voor het minimum is geen correctie toegepast voor ondertelling in

het grotendeels op nestentelling gebaseerde BFVW-materiaal en zijn lagere dichtheden aangenomen in de niet door de BFVW getelde 'witte gebieden'. Voor Scholekster en Kievit is dat 75%, voor Grutto, Tureluur en Watersnip 50% van de dichtheid in het beschermingsgebied van de BFVW. Bij de maximumschatting is uitgegaan van gelijke dichtheden binnen en buiten de door de BFVW getelde gebieden en is gecorrigeerd voor ondertelling in het BFVW-materiaal. Hierbij zijn net als voor 1991 de BFVW-aantallen gecorrigeerd door vermenigvuldiging met factoren, afgeleid uit de verschillen in broedvogeldichtheden verzameld volgens de BMP-methode en volgens nestentellingen in zes gebieden. Voor een uitgebreide beschrijving van de methode wordt verwezen naar Nijland *et al.* (1996). Bij de schatting voor 1999 is tenslotte gecorrigeerd voor een areaalverkleining in de jaren negentig van 3% door wegen en stadsuitbreidingen (Wymenga & Engelmoer 2001).

Tussen 1991 en 1999 blijkt, jaarschommelingen daargelaten, een sterke achteruitgang te zijn opgetreden bij Scholekster, Grutto en Watersnip (tabel 1). Van Scholekster en Grutto, met

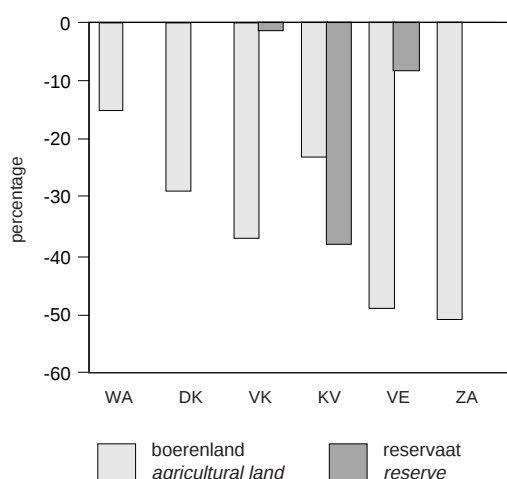
Tabel 2. Gemiddelde dichtheden (broedparen per 100 ha) in 1999 van Scholekster, Kievit, Grutto, Tureluur en Watersnip op de Friese cultuurgronden per bodemtype-regio (agr: agrarisch land, res: graslandreservaten). Regio's: WA Wadden, DK droge klei, VK vochtige klei, KV klei op veen, VE veen, ZA open zand. *Mean densities (breeding pairs per 100 ha) in 1999 of Oystercatcher, Lapwing, Black-tailed Godwit, Redshank and Common Snipe on cultivated land in Friesland, by soil type region. Regions: WA Wadden, DK dry clay, VK moist clay, KV clay on peat, VE peat, ZA open sand (agr: agricultural land, res: grassland reserves).*

regio's (bodemtypen) regions (soil types)		WA	DK	VK	KV	VE	ZA	totaal total
oppervlakte (ha) (area (ha))	agr.	3 298	51 200	38 960	28 862	42 483	13 747	178 550
	res.	902	0	1 040	2 138	2 617	153	6 850
	totaal	4 200	51 200	40 000	31 000	45 100	13 900	185 400
Scholekster (Oystercatcher)	agr.	68	13	13	17	12	8.1	14
	res.	91		39	16	16	7.3	29
Kievit (Northern Lapwing)	agr.	38	14	17	33	29	22	23
	res.	52		73	38	46	22	48
Grutto (Black-tailed Godwit)	agr.	16	5.9	10	21	7.8	3.8	10
	res.	21		82	40	51	3.0	47
Tureluur (Common Redshank)	agr.	17	2.8	5.0	9.0	5.1	3.2	5.1
	res.	26		39	16	21	11	23
Watersnip (Common Snipe)	agr.	0.2	0.0	0.0	0.2	0.2	0.3	0.1
	res.	0.0		0.5	3.6	6.9	0.7	3.8

respectievelijk 27 000 en 20 500 broedparen op de Friese cultuurgronden, is grofweg een derde deel van de populatie verdwenen. Bij de Watersnip is de achteruitgang veel dramatischer; met nog maar 500 broedparen is de populatie gehalveerd. De vrije val voor deze kritische soort zet onstuitbaar door. De achteruitgang van deze drie soorten komt overeen met het landelijk beeld (van Dijk *et al.* 2001, Teunissen 2000). Bij

Kievit en Tureluur met respectievelijk 43 000 en 10 700 broedparen is de achteruitgang met respectievelijk 7% en 13% veel kleiner. De Kievit is nog steeds de talrijkste weidevogel in Friesland. Een niet te verwaarlozen deel van de Scholeksters en Tureluurs broedt buiten de Friese cultuurgronden op kwelders (Dijkse & Koks 2002). Dit betreft naar schatting 4000 Scholeksters en 700 Tureluurs. Daarmee komen de to-

Figuur 2. Achteruitgang van de Grutto in Friesland op boerenland en in reservaten in 1999 ten opzichte van 1991. Regio's: Wadden (WA), droge klei (DK), vochtige klei (VK), klei op veen (KV), veen (VE) en open zand (ZA). Het overgrote deel van de reservaten lag in beide jaren in de regio's VK, KV en VE. *Decline of the Black-tailed Godwit in Friesland in agricultural land and grassland reserves based on estimates in 1991 and 1999. Regions: Wadden (WA), dry clay (DK), moist clay (VK), clay on peat (KV), peat (VE), open sand (ZA). Most grassland reserves are situated in the regions VK, KV and VE.*

tale Friese populaties van deze soorten op respectievelijk 30 000 en ruim 11 000 paren.

In het boerenland blijkt de regio 'klei op veen' de hoogste steltloperdichtheden te herbergen (figuur 1, tabel 2). In de reservaten zijn de hoogste dichtheden te vinden in de regio 'vochtige klei'.

De achteruitgang van de Grutto is niet gelijkmatig over Friesland verdeeld. De achteruitgang in het boerenland is algemeen, maar het sterkst in de regio's 'veen' en 'zand' in de oostelijk deel van Friesland, waar de helft van de populatie is verdwenen (figuur 2). In de reservaten handhaaft de Grutto zich vrij goed (ook in de veenen zandregio's) met uitzondering van de regio 'klei op veen' in het Lage Midden rond de Friese meren, waar de populatie met 37% is afgenomen. De achteruitgang is daar groter dan op het boerenland. Een verklaring voor dit fenomeen is moeilijk te geven, maar mogelijk heeft dit te maken met landschappelijke verdichting, bijvoorbeeld door boomopslag en moerasvorming, verruiging van de vegetatie en verzuring van de bodem.

De hier gepresenteerde aantalschattingen zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op nestvondsten. Te verkiezen zou zijn populatieschattingen van weidevogels te baseren op telgegevens van het Broedvogel Monitoring Project (BMP), de landelijke standaard voor broedvogeltellingen. In 1991 beschikten we echter nog niet over weidevogeldichtheden op basis van BMP-tellingen. Sinds vanaf 1996 in Friesland het Weidevogelmeetnet Friesland (WMF) in werking is, is dat wel het geval. Het ligt voor de hand dit materiaal in de toekomst te gaan gebruiken voor populatieschattingen van alle soor-

ten primaire en secundaire weidevogels. Dit met uitzondering van kolonievogels, die in het BMP niet goed uit de verf komen.

Dank aan Jan Hoekstra die sinds vele jaren onverdrotten de weidevogelgegevens van de Bond van Friese Vogelbeschermingswachten heeft verwerkt en gepubliceerd en Arend Timmerman Azn die op eigen initiatief een weidevogelarchief van de Friese natuurbeherende organisaties heeft opgezet en bijgehouden.

Literatuur

- Dijksen L.J. & Koks B.J. 2002. Kustbroedvogels in het Nederlandse Waddengebied in 2001. SOVON-monitoringrapport 2002/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van Dijk A.J., Dijksen L., Hustings F., Zoetebier D. & Plate C. 2001. Broedvogel Monitoring Project, jaarverslag 1998-99. SOVON-monitoringrapport, 2001/03. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Hoekstra J. 1991. Nazorg 1991. Vanellus 44: 144-148.
- Hoekstra J. 2000. Nazorg 1999 in de provincie Friesland. Vanellus 53: 81-87.
- Nijland F., Timmerman Azn A., & Hosper U.G. 1996. Weidevogelpopulaties op de Friese cultuurgronden in 1991 en de betekenis van graslandreservaten. Limosa 69: 57-66.
- Teunissen W. 2000. Grutto Alarm. SOVON Nieuws 2000: 14.
- Wymenga E. & Engelman M. 2001. Takomst foar de Skries, bouwstenen voor een beschermingsprogramma voor de Grutto in Friesland. A&W rapport 275. Altenburg en Wymenga BV, Veenwouden.

Freek Nijland, Weidevogelmeetnet Friesland, Emmakade 107, 8921 AH Leeuwarden, wmf@planet.nl

Breeding populations of meadowbirds in the province of Friesland in 1999.

The province of Friesland, in the northern part of the Netherlands, is rich in meadowbirds. In a previous contribution (Nijland *et al.* 1996) population sizes were estimated for six species in 1991, for the greater part based on data collected by the 'Bond van Friese Vogelbeschermingswachten' (BFVW). For the year 1999 the estimates for five species were updated: Oystercatcher *Haematopus ostralegus*, Lapwing *Vanellus vanellus*, Black-tailed Godwit *Limosa limosa*, Redshank *Tringa totanus* and Com-

mon Snipe *Gallinago gallinago* (tab. 1). Densities are presented for grassland reserves and for farmland (tab. 2). Compared to the 1991 estimates, the populations of three species have shown a major decline. Oystercatcher (27 000 pairs in 1999) and Black-tailed Godwit (20 500) lost one third of their population and Common Snipe (500) lost half of the population. Lapwing (43 000) and Redshank (10 700) show a much smaller decline. The decline of the Black-tailed Godwit occurs all over the Frisian agricultural land. The species has maintained its numbers in grassland reserves with exception of the clay on peat region.